

**EV Riigikogu**

**Riigikogu riigikaitsekomisjon**

01.06.2026

## **Seisukoht kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse eelnõu (668 SE) kohta**

Austatud Riigikogu liikmed,

Pöördume Riigikogu poole seoses kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse eelnõuga (668 SE), mille kolmas lugemine on kavandatud juba teisipäeval, 2. juunil 2026. a.

Tunneme muret eelnõu mitmete sätete üle, mis puudutavad meedia- ja väljendusvabadust.

Kahetsusväärset ei ole Eesti Meediaettevõtete Liitu, mis esindab Eesti meediaettevõtete ühishuve, eelnõu valmimisse kaasatud. Meil pole olnud võimalust esitada oma arvamust eelnõu esimesel ega teisel lugemisel. Kuigi eelnõus sätestatu puudutab ja meie hinnangul ka riivab oluliselt teabevabadust, ajakirjandusvabadust ning Eesti ajakirjanduse tegutsemisvõimet tervikuna, pole meile antud võimalust avaldada oma seisukohta sätete kohta, mis põhimõtteliselt võivad muuta meedia toimimist, kahjustada Eesti kõrget positsiooni ajakirjandusvabaduse edetabelis ning ohustada Eesti olulisi põhiseaduslikke väärtusi.

EML toetab riigikaitsevõime tugevdamist ja mõistab, et tõsine kriis võib vajada põhiõiguste ajutisi piiranguid. Samas on sõltumatu ajakirjandus ka kriisiolukorras ühiskonna toimimise alus - inimesed vajavad usaldusväärset teavet just siis, kui riik on ohus. Seepärast peame hädavajalikuks, et seadusega ei kahjustataks ajakirjanduse võimet täita oma ülesandeid.

Eelnõu asendab täna kehtivaid Hädaolukorra seadust, Riigikaitse seadust ja erakorralise seisukorra seadust ning seob need kõik ühte eelnõusse. Ajakirjandusvabaduse, informatsioonivabaduse ja meediateenuse vaates tuleb aga tavalist kriisiolukorda, erakorralist seisukorda ja sõjaseisukorda vaadelda erinevalt vastavalt kriisi ohtlikkusele ja reageerimisvajadusele.

Kõik kriisid (näiteks mastaapne üleujutus või ekstreemsed ilmastikuolud) ei vaja nii piiravat reaktsiooni kui sõjaseisukord. Tänane hädaolukorra seadus ega riigikaitse seadus ei võimalda meediateenuse osutamist keelata või ajakirjandusväljaande väljaandmist keelata, erakorralise seisukorra seadus pakub selleks kaudselt võimaluse. Kavandatavas seaduses on selline võimalus aga kõikide loetletud kriiside puhul (§67-68).

Leiame, et kriise tuleks seaduses nende mõju ja ohtlikkuse järgi eristada ning tsiviilkriiside puhul tohiks meediateenust piirata vaid Vabariigi Valitsus, kellele langeks ka selge vastutus tehtud otsuste eest.

Eelnõu annab võimaluse meediateenuse osutamist piirata/keelata PPA-le TTJA-le, KaPO-le ja Kaitseväele. Viimase puhul võiks mõeldav olla teatud piiramisotsuste tegemine sõjalises kriisis, kuid välistama peaks Kaitseväe võimaluse kehtestada meediale piiravaid meetmeid tsiviilkriisi korral.

Allpool toome välja kolm probleemide kogumit, mille lahendamata jätmise ohustab nii meediavabadust kui meie hinnangul ka seaduse vastavust põhiseaduse mõttele ja kirjatähele.

## **I. Väljaannete sulgemine ei tohiks toimuda pelgalt haldusotsusega ilma kohtu eelneva loata (§ 68)**

Eelnõu § 68 lubab erakorralise või sõjaseisukorra ajal keelata meediateenuse osutamise ja ajakirjandusväljaande väljaandmise osaliselt või täielikult. Seda otsust võivad vastavalt § 68 lõikele 1 teha lisaks Vabariigi Valitsusele ka TTJA, PPA, KaPO ja - mis on meie hinnangul kõige problemaatilisem - Kaitsevägi - ilma kohtult luba taotlemata.

Väljaande täielik sulgemine on üks intensiivsemaid sõnavabaduse riiveid, mida nimetatakse rahvusvahelises õiguses eeltsensuuri (prior restraint) kõige äärmuslikumaks vormiks. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt rõhutanud (Observer ja Guardian vs. Ühendkuningriik, 1991; Cumpănă ja Mazăre vs. Rumeenia, 2004), et mis tahes meediavabaduse piiramine, eriti väljaande täielik sulgemine, eeldab eriti kaalukaid põhjendusi ja sõltumatut kohtulikku kontrolli.

Eelnõus puudub nõue, et väljaande sulgemise otsus eelnevalt kohtus kinnitatakse. Järeلكontroll - kui ajakirjandusettevõtte otsuse vaidlustab - võib osutada aga sisutühjaks. Sõja- või erakorralise seisukorra ajal vaidlustamiseks vajalik aeg muudab kaebuse de facto mõttetuks.

**Meie hinnangul ei tohiks täitevvõimule anda õigust sulgeda sõltumatut meediaväljaannet ilma kohtu sekkumiseta ja tuginedes üksnes hinnangule, et see on kriisi lahendamiseks vajalik.**

**Leiame samuti, et Kaitsevägi ei saa demokraatliku tava kohaselt olla sõna- ja meediavabaduse piirangute otsustaja – see on tsiviilriigi funktsioon.**

### **Ettepanek**

- Lisada § 68 lõikesse 1 nõue, et meediaväljaande täielik sulgemine vajab halduskohtu eelnevat luba, v.a vahetu sõjalise ohu korral - sellisel juhul peab kohtulik kontroll toimuma 48 tunni jooksul.
- Kustutada Kaitsevägi § 68 lõikest 1 meediapiirangute iseseisva kohaldajana. Kaitseväge julgeolekuhuve saab kaitsta ja esindada kaitsepolitsei, kellel on vastav õiguslik pädevus ja kelle üle on tsiviilkontroll.

## **II. Sõnumisaladuse piiramise sättest (§ 72) puudub allikakaitse erand**

Eelnõu § 72 lubab erakorralise ja sõjaseisukorra ajal piirata sõnumisaladuse õigust ning teostada salajast jälgimist, sealhulgas lugeda läbi postisaadetisi, salvestada elektroonilisi sõnumeid ja - mis on eriti tõsine -

*"varjatult siseneda hoonesse, ruumi, sõidukisse, piirdega alale või arvutisüsteemi" (§ 72 lõige 3).*

Sättes puudub igasugune viide ajakirjandusliku allikakaitse erandile. See tähendab, et ajakirjaniku ja tema allika vahelist suhtlust (sh toimetuse e-postkast, krüpteeritud sõnumirakendused, allikatega kohtumiste kohad) saab jälgida sõjaseisukorra ajal samamoodi kui kõiki muid kommunikatsiooniviise ja vahendeid.

Euroopa Inimõiguste Kohus on allikakaitse kohta selge seisukoha võtnud korduvalt: *Goodwin vs. Ühendkuningriik (1996)* ja *Nagla vs. Läti (2013)* ning paljudes hilisemates lahendites on kohus rõhutanud, et ajakirjaniku allikakaitse on sõnavabaduse alus ning selle riive eeldab väga kaalukaid põhjuseid ja üldjuhul kohtu luba.

Allikakaitse on eriti oluline just kriisiolukorras, mil ajakirjanikud võivad saada teavet riigi tegevuse kohta, mida valitsus eelistaks varjata. Just siis tõuseb sõltumatu ajakirjanduse järelevalvefunktsioon (olla valitsuse tegevuse avalik kontrollija) kõige rohkem hinda.

**Näeme murega, et eelnõu praeguse sõnastuse korral saab riik sõjaseisukorra ajal õiguse siseneda ajakirjanike ja toimetuste arvutisüsteemidesse ning tuvastada anonüümseid allikaid. See tooks kaasa selle, et allikad keelduvad ajakirjanikega teavet jagamast ning ajakirjandus kaotab võime kodanikke informeerida.**

#### **Ettepanek:**

- Lisada §-le 72 eraldi lõige, mis sätestab, et ajakirjaniku ja tema allika vahelist suhtlust kaitstakse eraldiseisva kaitsestandardiga: suhtlusele juurdepääs eeldab halduskohtu luba isegi erakorralise/sõjaseisukorra ajal, v.a kui esineb tõendatav vahetu oht inimesele.
- Alternatiivina viidata § 72 seletuskirjas sõnaselgelt, et ajakirjaniku allikakaitse standardid tulenevad EIK praktikast ning neid tuleb meetme proportsionaalsuse hindamisel arvestada.

### **III. Kriisiolukorra teabepiirangud on liiga laiad ja varased (§ 130)**

Eelnõu § 130 kohustab teabevaldajat tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks kogu teabe kriisiolukorras valmistumise kohta, kui selle avalikuks tulek kahjustaks kriisiolukorra lahendamist.

See piirang kehtib juba tavalises kriisiolukorras, mitte erakorralise või sõjaseisukorra puhul. Tavalist kriisiolukorda (§ 4) saab Vabariigi Valitsus kehtestada näiteks ulatusliku elutähtsa teenuse katkestuse, nakkushaiguse leviku või muu tsiviilkriisi puhul. Eelnõu ei nõua, et "kahjustamine" oleks konkreetne ja tõenäoline; piisab pelgast võimalikkusest.

Ajakirjanduse seisukohalt tähendab see, et ajakirjanikul võib olla põhjendamatult keeruline saada teavet kriisiolukorra ajal just siis, kui avalik huvi informatsiooni vastu on suurim.

Lisaks kestab § 130 lõike 3 kohaselt teabe juurdepääsupiirang kümme aastat, ja seda saab pikendada kuni 30 aastani, ning piirangute rakendamise üle ei ole ette nähtud mingit parlamentaarset ega muud kontrolli.

Nõnda saab tavalises kriisiolukorras, näiteks suure metsatulekahju või ulatusliku elektrikatkestuse korral või pandeemia algfaasis, riigiasutus salastada sisuliselt kogu oma kriisitegevust puudutava info avaliku teabe seadusest mööda minnes.

Samuti pole parlamentaarset kontrolli ega järelevalvet selle üle, milliseid teavitustaotlusi on § 130 alusel keeldunud rahuldamast.

#### **Ettepanek:**

- Täpsustada § 130 lõike 1 punkti 1 kriteeriumi: kahjustamine peab olema konkreetne ja tõenäoline, mitte pelgalt ühekordne.

- Lisada § 130 lõikesse 3 nõue, et teabevaldaja esitab kord aastas Riigikogu asjaomasele komisjonile ülevaate kehtestatud juurdepääsupiirangute arvu ja valdkondade kohta (ilma konkreetseid andmeid avalikustamata).

Nõustume Eesti Advokatuuri märkusega, et eelnõu puhul ei ole kinni peetud hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) nõuetest seaduseelnõudele ja nende seletuskirjadele. Seletuskiri ei sisalda HÕNTE § 43 lg 1 p 5 kohast analüüsi kooskõla kohta Eesti Vabariigi põhiseadusega (puudub analüüs, mis vastutusahela muutumisega kaasneb).

Oleme valmis oma seisukohti selgitama riigikaitsekomisjoni istungil ning osalema konstruktiivses dialoogis, et tulemus saaks kvaliteetsem. Meie eesmärk ei ole riigikaitsevõimet nõrgestada, vaid tagada, et meediavabaduse piirangud oleksid selgelt piiritletud, kohtuliku kontrolli all ja kooskõlas Eesti põhiseaduse § 45 tsensuuri keeluga ning Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 10.

Loodame, et Riigikogu võtab meie ettepanekud arvesse enne 668 SE lõpphääletust.

Lugupidamisega

Väino Koorberg  
Eesti Meediaettevõtete Liidu juhatuse liige